

Den erotiska socialisationen

Rita Liljeström

Denna artikel ägnas åt analyser av sexualitet, föräldraskap och könsroller. Den avslutas med följande mening: "Både män och kvinnor sluter upp i kulturens maskerad, där barnsligt självhävdande män och barnsligt förställda kvinnor generation efter generation återskapar ett vuxenliv sådant det ser ut med barns ögon".

Rita Liljeström är docent i sociologi vid Göteborgs universitet.

Barn utvecklar sina egna teorier om sexualitet. I varje fall gjorde de det under Freuds livstid, då föräldrar undvek ämnet. Freud¹ menade, att kunskap om barns tankar är av intresse bla för uttolkningen av myter och sagor – och neurosbehandling – kan inte undvara dem. Freud fortsätter: Om vi kunde lösgöra oss från våra kroppar och betrakta livet på jorden med oförställda ögon, till exempel från en annan planet, så skulle väl inget påkalla vår uppmärksamhet mer, än den omständigheten att det förekommer två kön. Två sorters människor som liknar varandra i många avseenden och ändå markerar att de är olika med klara yttre signaler.

Men lustigt nog väljer barn inte förekomsten av två kön till utgångspunkt när de utforskar sexualitet. I stället utgår barn ofta från frågan om hur barn blir till. Varifrån kommer barn? Ibland syftar frågan på ankomsten av ett syskon: "Varifrån kommer den där inkräktaren på mina rättigheter i vår familj?" Föräldrar skyllde ofta på storken. Både barnet och föräldrarna förbigår det mest uppenbara; att det finns två kön.

Upptäckten av barnsexualiteten tillhör Freuds stora bidrag. En gång djupt chockerande är den i dag allmänt accepterad. I den åldern då barn börjar ställa frågor och får gåtfulla kringgående svar, så

har de redan bakom sig en dramatisk psyko-sexuell utvecklingshistoria. Freud blottade de tidiga sexuella utvecklingsfaserna och avtäckte flickans och pojakens drama i förhållande till föräldrar av två kön.

Vår tids sexualpolitiska kamp gick i sin första omgång in för att lösa problem som det fanns ett språk för. Det handlade om kunskap; rätten att veta hur man gör, vad det konkret går ut på och rätt att ta sin sexualitet i bruk. Det gällde rätt till födelsekontroll och abort, dvs rätt att "avhysa inkräktare" som hotar vår trygghet. I och med att dessa mål är uppnådda har sökandet efter kunskap allt mer gått över till frågan om två kön och allt fler kvinnor har börjat tränga in i det som händer under den ordlösa barndomen. Slutsatser i Freuds teorier färgades av patriarkaliska drag. Det kön som så länge tigit om sin sexualitet söker nu efter ord för den. Under loppet av 1970-talet utkommer en rad uppseendeväckande böcker i vilka kvinnor börjar "erövra sina kroppar" och kritiskt syna de hämningar och friheter som påförts dem.

Under 1970-talets senare hälft följer en våg av forskning som fördjupar perspektiven i analyser av sexualitet, föräldraskap och könsroller. De patriarkaliska tolkningarna av kvinnan och hennes sexualitet blir ersatta av nya ansatser, vilka visserligen tillvaratar teoretiska landvinningar från framstående vetenskapsmän, men balanserar dem och lägger till nya förklaringar. Kvinnor har varit nära vittnen till barns känslor och sexualitet likaväl som de har haft förstahandserfarenhet av kvinnlig sexualitet. Vi befinner oss ännu mitt inne i en process då en ny värderingsgrund tar form. Följande sammanfattning bygger i första hand på Nancy Chodorows² och Dorothy Dinnersteins³ arbeten.

Kvinnornas makt över barnen

När kvinnan föder barn blir hon mor. Därmed är inte sagt att hon blir moderlig. Ty moderligheten

handlar om kvinnans *sociala* förhållande till ett barn. Faderlighet syftar på motsvarande sätt på en mans förhållande till barn. Här behöver vi inte understryka att det handlar om ett socialt förhållande. Det tas för givet. Medan i fråga om mödrar blir det biologiska och sociala ofta sammanblandat.

Till en början är barnets beroende totalt. Mer än så, det är *ett med omvärlden*. Under denna period grundläggs personlighetens känslomässiga bas. Det handlar här om förmåga att hysa tillit eller att vara dömd till misstro. Man har också talat om förmedling av social optimism eller pessimism. Barnet är hjälplöst. Det är endast de vuxna som kan ge barn inflytande över omgivningen.

Därför är kvinnornas makt över barndomen total. Barnets hjälplöshet är extrem. Dinnerstein ger följande dramatiska bild av barnets utsatthet:

Barnet gör sin entré i livet ur hålan mellan öppningarna för avföring och urin. Det mest tabubelagda stället, punkten för penetration. Modern är flödet av substanser mellan köttet och världen. Hon tillför näring och tar hand om exkrement. Kvinnan bildar den strategiska länken i livsuppehållandets kretslopp. Barnet är ännu ett med allt. Det bildar en väsensgemenskap med sin vårdare. Modern ingår i barnets naiva egoism. Om modern försvinner är barnet inte bara hjälplöst utan det upplever närmast upplösningen av sig själv.

Människans artsutrustning bär spår av inkonsekvenser eller språng i utvecklingen. Barnets skelett och muskler är alltför utvecklade för att bära upp ett förhållandevis mera utvecklat nervsystem och mottagliga sinnesorgan. Därmed är barnet avhängigt av hjälp för att få intryck och impulser. Därmed är kvinnor också länken mellan sinnen och intrycken.

Förutom att hon svarar för överlevnad, eggelse och retning, så är kvinnan också det alltids hav ur vilket barnet skall lyfta fram sitt eget jags avgränsade ö. Hon är den som svarar på barnets första försök att påverka sin omgivning, hon avgör vilka erfarenheter barnet hämtar ur sina första handlingar. Hon initierar och känner igen, hon uppmuntrar barnet att upptäcka sig själv, hon bekräftar barnets självständiga existens. Barnets "jag" kan aldrig slå ut i blom utan ett "du" som bevittnar och erkänner detta "jag". Paradoxalt nog, så är modern aldrig helt ett "du" i denna mening, eftersom hon är dömd att bibehålla något av

"dets" totala prägel hon haft från början. Och ändå är hon barnets första ursprungliga "du".

Å andra sidan, även när hon ger barnet allt vitalt stöd, så utgör hon ett hot mot "jaget". Hon är en markant del i det bindande, överväldigande landskap inom vilket jagets gränser måste stakas ut. Hon bär med sig rytmer, frestelser, påtryckningar och distraktioner som hotar det nya jagets egna behov och avsikter. Hon förvirrar, blandar bort korten, upplöser barnets varseblivning av sig själv, avleder dess inre känsla av riktning och dränker dess inre röst. Det existerar inga ofarliga mödrar.

I våra första viljekamper var vi ofta förlorare. Nederlaget var alltid intimt kroppsligt och segraren var alltid kvinna. Kvinnans välde över barnets livliga kropp, hennes kontroll av vad som tillförs den, hennes rätt att inskränka dess rörelsefrihet och att nalkas dess öppningar, att undanhålla det lust eller tillfoga det olust tills det underkastar sig hennes önskningar lär varje människa den bitterljuva erfarenhet och den egendomliga vrede som följer av att medvetet tvingas ge upp för utifrån givna regler, av att bli betvingad.

Barnets aktiva kärlek till sin vårdare är av unik betydelse. Enligt Chodorow har barnets identitetsökande dubbel inriktning. Å ena sidan behöver barnet erfarenhet av kroppens integritet, av *att finna en inre kärna av sig själv*, ett kroppsligt sammanhang av att finnas till, vilket å andra sidan gör det möjligt för barnet *att kunna dra gränser* till omvärlden. Både upplevelsen av kroppslig närvaro och förmåga att avgränsa sig själv från omgivningen växer fram i förhållande till vårdaren.

Till en början är modern den totala miljön för sitt barn. Hon är dess förlängda jag. Moderns närvaro gör det möjligt för barnet att bemästra sin skräck, sina drifter och sin miljö.

Men i nästa fas måste modern veta när och hur hon skall låta barnet avskilja sig från henne. Hon måste bedöma vilka uppgifter barnet självt kan ta över. Hon skall styra barnets separation. I den processen är modern dömd att väcka motstridiga känslor hos barnet. Barnet kommer att avvisa henne och hennes omsorger. Modern måste förstå när barnet reder sig på egen hand och självt vet att säga till om det behöver hjälp, men hon måste också veta när barnet inte klarar sig ensamt och när det känner sig utlämnat. Dessa övergångar är svåra, eftersom

Modern måste förstå när barnet reder sig på egen hand och självt vet att säga till om det behöver hjälp, men hon måste också veta när barnet inte klarar sig ensamt och när det känner sig utlämnat.

barnet pendlar mellan självkänsla och övergivenhet.

Så är förmågan att avstå från att ingripa lika fundamental som den totala omsorgen i början. Inte för mycket, inte för litet. När allt är lagom mår barnet bra. Eftersom moderlighet ger tillfredsställelse åt kvinnan, kan det vara svårt att låta bli att ingripa när man inte behövs. Moderlighet både kräver och utvecklar unika förhållningssätt. Den bygger närmast på total identifiering.

Barnets behov av vuxna är absolut, medan de vuxnas behov av barnet är relativt. Chodorow menar, att det är denna brist på symmetri som tvingar barnet att lämna sin naiva egoism. Barn tvingas inse, att medan modern är unik och oersättlig för barnet, så har modern viktiga relationer även till andra personer. Denna realitet tränger sig in i barnets medvetande och fyller dess känslor. Barnet genomlider den smärtsamma insikten om att modern är en egen varelse. Hon blev ingalunda skapad enbart för barnets skull. Hon har egna önskningar och intressen. Denna insikt ger förhållandet till modern inslag av rädsla, konflikter och kärlekshat.

Även om barn får den mest perfekta vård och detta ger dem en känsla av att styra över sin egen lust, så drabbas de ändå av insikten om att de inte har omständigheterna helt under kontroll: där finns en annan varelse med sin egen subjektivitet, en annans önskningar och en annans vilja, som kan stå likgiltig eller bjuda på motstånd mot ens egen vilja. Detta är en primitiv mänsklig sorg, en ofrånkomlig dom till ensamhet.

Barnet måste känslomässigt klara av att omvandla sin naivt egoistiska kärlek till modern till en kärlek som erkänner henne som egen person med egna uppgifter och intressen. Från den fullbordade primära kärlekens sammansmältning mellan mor och barn, från känslan av allmakt genom modern går

utvecklingen vidare. Barnet vacklar mellan att hävda sig själv, genom att avvisa modern och förtvivlan över att hon inte omgående finns till hands.

I slutet av första levnadsåret har i regel en känsla av egen helhet blivit uppnådd, likaväl som känslan av att finnas till i relation till andra. Svårigheter har övervunnits, även om ett och annat kan ha blivit knepiga följeslagare i det inre.

De vuxna som upprättar en relation till barnet och svarar på barnets signaler blir barnets primära kärleksrelationer. När man talar om barndomens primära relationer syftar uttrycket primär på de första fundamentala relationer som lägger personlighetens grund, det vill säga, dessa relationer är om inte avgörande, så i varje fall synnerligen viktiga. Barn söker beröring och kontakt med personer som är känslomässigt närvarande. Det är att observera att barn inte automatiskt vänder sig till den som tillgodoser dess fysiologiska behov. Den primära relationen förutsätter att denna person därtill också ger gensvar. Annars söker barnet kärlek på annat håll. Om fadern är mera lyhörd än modern, blir han barnets primära relation. Barnet kan givetvis omfatta bägge föräldrarna, eller ett begränsat antal andra personer som vårdar barnet och bryr sig om det. En viss stabilitet i relationer är dock av vikt.

Föräldraskap består inte av speciella handlingar. Vuxen-barn-relationen innebär att man går in i en allomfattande känslorelation. Förhållandet vuxen-barn är genuint på ett plan som saknar motstycke i andra roller och aktiviteter. Det är i förhållande till barndomens primära relationer som barnets kön får sin psykiska innebörd.

Könsidentitet och differentiering av föräldraroller

Nancy Chodorow har analyserat hur mödrar åter-skapar moderlighet i nästa generation. Ytterst går hennes analys ut på att visa hur moderns och fa-

Barnet måste känslomässigt klara av att omvandla sin naivt egoistiska kärlek till modern till en kärlek som erkänner henne som egen person med egna uppgifter och intressen.

.....
När barn väl upptäcker att det är skillnad på könen och att varje barn är dömt till att bli antingen det ena eller det andra, sätter barndomens könskris in.
.....

derens olika sätt att förhålla sig utvecklar olika dispositioner hos döttrar och söner. Eftersom mödrar och döttrar är av samma kön, synes det vara svårare för dem att dra en gräns mellan sig själva än mellan mödrar och söner. Förvisso känner mödrar enhet och sammanhang med sina barn av bägge kön, men mödrar förväxlar inte så lätt identitet med sina söner, de uppfattar inte att gossebarn är så lika dem själva. De upplever dem som ett annat kön. Den primära mor och barn-relationen varar längre med döttrar. Flickan känner sig nära nog sammanblandad med modern, fångad i en fusion av känslor. Därmed blir det ett större problem för döttrar att individuera sig, att bli fristående personer. Flickor identifierar sig med och söker efterlikna sina mödrar. Mer än så. De kvarhåller inslag av en primär relations intimitet. De känner sig likasinnade och erfar sig därmed inte som riktigt separata personer.

Centralt i kärleken till modern är, att denna kärlek inte böjer sig för verklighetens dementier. De flesta män och kvinnor bevarar i förhållande till sina mödrar en naiv egoistisk hållning under hela sitt liv. De tar för givet att moderns och deras intressen är identiska. Måttstocken på en god eller dålig mor är hur långt hon lever upp till sina barns intressen. Detta skiljer kärleken till modern från den mera realistiska kärleken till fadern. Barn är från början medvetna om att fadern är en fristående person. Förhållandet till honom blir mycket enklare. Det är lättare att utveckla sanna känslor till någon, vars intressen avviker från barnets egna. Det är lättare att rätta sig efter fadern, eftersom där inte funnits ett rotsystem av sammanblandade intressen. Trots att fadern sålunda företräder verkligheten, blir han något av en fantasifigur. Barnet har mycket mindre direkt erfarenhet av umgänge med fadern. Han blir föremål för fantasier och även för idealisering. Han är ju en person som är betydelsefull för modern. Därigenom är han i viss mening ständigt närvaran-

de. När han dyker upp bryter han dagens rutiner i hemmet och all uppmärksamhet riktas mot honom.

När barn väl upptäcker att det är skillnad på könen och att varje barn är dömt till att bli antingen det ena eller det andra, sätter barndomens könskris in. Den kris under vilken barnet förvärvar sig sin könsidentitet har kallats för ett triangeldrama mellan mor, barn och far. Barn blir medvetna om att det finns förbjuden erotisk kärlek. Modern är inte lovlig för någotdera könet, eftersom hon "tillhör" fadern. Slutligen vet barn att de två könen ingalunda har samma framtida rättigheter. Analysen av hur flickan tillägnar sig sin könsidentitet är på samma gång historien om hur hon från tidig ålder blir underordnad.

Barndomens könskris är den tidiga konfrontationen med en arbetsdelning efter kön. De olika föräldrarollerna är "apparaten" som framkallar den sexuella personligheten. Dotterns tidiga relation till modern var intensiv och ambivalent. Därför är det viktigt för flickan att finna en annan primär person i sitt liv. Hennes behov att undkomma uppmuntras i regel av fadern, som gärna ger sin bekräftelse av dottern en erotisk anstrykning.

Kliniska erfarenheter vittnar om att fäder har en benägenhet att uppmuntra feminint uppförande hos sina små döttrar. De beskriver gärna sina döttrar som små flirtpupper, koketta, smeksamma och kärleksfulla. Fäder synes på ett omedvetet plan önska att deras döttrar skall leva upp till deras föreställningar om sexuellt attraktiva kvinnor. Sålunda understryker fäder vissa könsschabloner mer än mödrarna. Fadern blir för flickan en symbol för frihet från sammanblandning och beroende. Dinnerstein beskriver fädernas inträde ur samma perspektiv som Chodorow:

Papporna träder in i sina barns liv påklädda och sobra. De saknar mödrarnas kroppsliga påtag-

.....
Fäder synes på ett omedvetet plan önska att deras döttrar skall leva upp till deras föreställningar om sexuellt attraktiva kvinnor. Sålunda understryker fäder vissa könsschabloner mer än mödrarna.
.....

lighet och hudnärhet. Fäderna kommer när deras barn redan kan sträcka sig mot dem över språkets brygga och namnge världen med ord. Begynnelsens magi har släppt sitt grepp över tingen.

Faderns person har distinkta gränser. Till och med om han tillgriper fysisk åga, så träffar hans slag en kropp som vet att den är avskild från honom. När viljorna drar isär och fadern vinner överlägset, så kan barnet hålla kvar vetskapen om sin egen opposition. När fadern träder in har barn i regel redan lärt sig att hålla igen sina känslors överslag. De har redan insett att varje person har många olika sidor, att deras humör växlar och att det ändå kan vara fråga om en och samma person.

En småtyrannisk far kan vara nästan uppfriskande. Hans makt är gripbar då han saknar moderns klärvoajanta läggning. Han åtnjuter respekt för saker han gör. Barn vill lära sig det han kan. Han rör sig i en värld som ligger utanför mödrars och förknäns kraftfält. Han medverkar till historien. Han står över kvinnorna.

Människor som blivit vårdade av kvinnor tar sin tillflykt till mäns auktoritet. Deras yttre pålagor ter sig harmlösa jämfört med de första kvinnornas inifrån verkande totala makt. Männen är okomprometterande. De ställde aldrig upp med sig själva som tillblivelsens språngbräddor. Därför har språngets ångest inte snuddat vid dem. De framträder som en tadellös annorlunda kategori, synbarligen ett lockande mål för vår barndoms mest envisa drömmar: vår önskan att få vara fria och att på samma gång bli omhändertagna!

Med andra ord, när dottern vänder sig till fadern så hänger detta även samman med de känslomässiga problemen mellan henne och modern. Hennes relation till modern är full av motsägelser. Hennes inre bild av modern sönderfaller i goda och onda aspekter. Eftersom flickan har att införa sig själv rättfärdiga att hon förkastar modern, och eftersom modern ter sig så allsmäktig, så överför dottern alla goda relationsaspekter på fadern och sitt förhållande till honom. För det första, så skiljer hon ut alla de dåliga aspekterna åt sin mor i både inre och yttre mening. För det andra, så kan hon splittra upp sin relation till fadern, och föra över också hans dåliga aspekter på modern.

När flickan i triangelndramat avfärdar sin mor, försvarar hon sig mot den primära identifikationen. Flickan försöker helt enkelt staka ut gränser mellan

sig själv och modern. Hon överför helt godtyckligt onda och goda sidor ur en sammanblandning på två olika personer som kommer att stå i förhållande till splittrade sidor av henne själv. I denna fas fruktar och hatar flickan sin mor.

Att flickan vänder sig till sin fader är både ett angrepp på modern och ett uttryck för dotterns kärlek till henne. För dotterns del är triangeldramat mor-barn-far uppbyggt kring en inre lockande mamma och en inre avvisande mamma.

Med fadern i bilden förblir flickans inre värld en triangel. Fadern stöder detta. Hans sätt mot henne uppmuntrar henne att utveckla en kvinnlig (heterosexuell) hållning gentemot honom. Men samtidigt hindrar faderns yttre engagemang utom familjen honom från att bygga upp en konstant kontakt och intresse som kan tävla med moderns uppmärksamhet. Relationen till fadern får inte heller samma överväldigande inflytande på dottern som den tidiga relationen till modern. Den berör över huvud taget inte alls problemet om hon är en egen avskild person eller ej.

Klinisk erfarenhet talar för att många döttrar aldrig får sina känslor besvarade av fadern. Fäder har inte tid, de är inte hemma och de ställer inte upp med tillräcklig känslomässig tyngd. Följaktligen får fäderna inte samma exklusiva karaktär som kärleksobjekt för sina döttrar som mödrar är för söner.

Flickan löser inte konflikten i sin barndoms könskris i samma utsträckning som pojken. Hon varken undertrycker eller ger upp sina tidigare band till modern. Hon tillfogar helt enkelt sin far i sin värld av primära relationer. Detta leder till att flickan växer upp med större upptagenhet av både inre och yttre relationer till människor. Flickor får en bas av inlevelse i sin primära definition av sig själva. De utvecklar en lyhördhet för andras behov och för att uppleva andras känslor som sina egna.

Klinisk erfarenhet talar för att många döttrar aldrig får sina känslor besvarade av fadern. Fäder har inte tid, de är inte hemma och de ställer inte upp med tillräcklig känslomässig tyngd.

Det vi kallar kvinnlighet är sammansatt av två komponenter; det moderliga och det heterosexuella. Det ena blev införlivat i det intensiva samspelet med modern, det andra är framlockat av fadern i en mera sporadisk och känslomässigt otillfredsställd relation.

Dessutom behöver flickor inte förneka bilden av sig själva som barn på samma sätt som pojkarna. De kan därför falla tillbaka på tidigare sätt att vara utan att detta hotar deras jag. Eftersom deras första förälder var av samma kön som de, uppfattar flickor sig mindre differentierade än pojkar, mera i samklang med och i ett öppnare förhållande till en social omvärld.

Upptagenheten av mänskliga relationer utvecklades ur flickans motsägelsefulla kamp för att vara en egen och oberoende person i förhållande till modern samt den känslomässiga pendlingen mellan modern och fadern. Flickan bearbetar och upptas än av mor-barn-relationen och än av man-kvinna-problemen. Chodorow menar, att det vi kallar kvinnlighet är sammansatt av två komponenter; det moderliga och det heterosexuella. Det ena blev införlivat i det intensiva samspelet med modern, det andra är framlockat av fadern i en mera sporadisk och känslomässigt otillfredsställd relation.

Vad innebär barndomens könskris för pojkarna? Moderns totala makt ger upphov till vanmakt och beroende hos barn av vardera könet. De kommer att hysa omedvetna föreställningar om moderns farlighet. De överför den fientlighet på henne som deras egen hjälplöshet ger upphov till. Det är troligt att sönerna känner att de blivit skuffade ut ur barndomen, att de tvingats tygla sin primära kärlek till modern. Sonen tvingas att försvara och slå vakt om sina egna gränser. För sonen innebär bekännelsen till manskön en kompensation. Manskönet symboliserar hans oberoende och avskildhet från modern. Dessutom, när han väljer att följa och att efterlikna sin far, säkrar han sina möjligheter att på lång sikt återfå sin mor genom kärleken till en kvinna. En klar gräns dras mellan mor och son. Därmed undertrycker sonen sina känslor av rivalitet med fadern.

Genom att konsekvent förtränga sitt behov av modern "löser" de flesta pojkar triangeldramat. Därmed är de också redo att orientera sig i en icke-familjär omvärld.

Naturligtvis kan en pojke också dras in i triangeldramats komplikationer, men hans pendlingar är i regel inte lika stora. Tack vare moderlighetens känslointresse blir hans känslor i regel mera besvarade än flickans i förhållande till fadern. Hans heterosexualitet blir bättre befäst. Mor-och-son-kärleken kan leda till att fadern känner sig utesluten och hotad. Detta kan leda till att han avvisar sonen. För att icke bli avvisad av fadern som "morsgris" gör sonen klokast i att undertrycka sina känslor för modern. Dinnerstein uttrycker saken på följande sätt: Det gäller för gossen att komma till rätta med två kontrasterande slag av kärlek: en som gav hans primitiva känslor näring och en annan som förespeglade honom del i en större värld av handling, initiativ och offentliga värv. Hans starka band till modern/kvinnorna får allt mer karaktär av hinder för nya och mer vuxna band till hans eget kön. Dessa nya svårigheter smälter samman med "gamalt groll" från de tidiga besvikelser, som oundvikligen hör barndomen till, inslag i hans känslor för henne nästan från begynnelsen. Sammantagna grundfaster dessa gamla och nya missträkningar en vuxenkänsla av att kärleken till kvinnan måste hållas på plats. Den bör icke få inskränka på de vitala banden män emellan.

Med tiden lägger han även märke till att det för med sig status och andra mäns respekt att ha handlag med kvinnor. Denna upptäckt hjälper honom att hantera sina motstridiga impulser: viljan att säkra tillgången till de känslolösa som kvinnor förfogar över och att delta i centrala aktiviteter, som i det samhälle han lever i är reserverade för män.

Kulturella myter bär vittnesbörd om den fientlighet som fäder känner gentemot sin manliga avkomma: Oidipus far ville döda sin son, Abraham avsåg att offra Isak, så älskade Gud människorna att han offrade sin enfödde son

kvinnor växer upp i medvetande om att de hör samman med andra människor. De upplever sig själva och sina gränser mer genomträngliga och mindre slutna.

Chodorow hänvisar till kulturella myter som bär vittnesbörd om den fientlighet som fäder känner gentemot sin manliga avkomma: Oidipus' far ville döda sin son, Abraham avsåg att offra Isak, så älskade Gud människorna att han offrade sin enfödde son ... Hon menar att omedveten fientlighet till de egna barnen även lever kvar hos civiliserade fäder, eftersom det handlar om motsättningar i mäns liv som rör

- det ofrånkomliga i att sönerna en dag skall efterträda sina fäder
- det faktum att det primära bandet mellan mor och son hotar att vara starkare än bandet mellan far och son
- det omöjliga i att få fullständig säkerhet om sitt faderskap.

Barns större avstånd till fadern gör att de ofta inte känner honom särskilt väl. Därför kommer relationen till fadern att vila på fantasi och idealisering. Den saknar den förankring i erfarenhet som finns i barnens relation till modern. Idealisering innebär ett undertryckande av de verkliga känslorna. Egentligen handlar den om att släta över besvikelse och aggression. Barns relation till män hotas av att bli överklig.

Sålunda skapar kombinationen av kvinnans primära och mannens sekundära föräldraskap asymmetrier i flickors och pojkers uppväxterfarenheter och den kris barn upplever när de påförs olika, varandra uteslutande, könsidentiteter. Asymmetrierna kastar ljus på olikheterna i kvinnors och mäns sätt att förhålla sig, deras förmåga att gå in i relationer m.m. De växer upp med personligheter som blir märkta av olika erfarenheter av gränsdragningen mellan sig själva och andra. Deras inre världar av relationer har olika konstruktion och bygger

på olika upplevelser. Det feminina har mindre undertryckta inre relationer och ett mindre segmenterat jag. Kvinnor växer upp i medvetande om att de hör samman med andra människor. De upplever sig själva och sina gränser mer genomträngliga och mindre slutna.

Män definierar sig själva som mer distinkta och åtskilda. De har en starkare känsla för givna gränser. Medan den grundläggande kvinnliga självupplevelsen är förbunden med relationer till andra människor, så är den manliga självuppfattningen avskild. Mäns psykiska värld av relationer har en tendens att vara enklare och mera stabil. Eftersom identifieringen med moderlighet och upptagandet av morbarnförhållandet i jaget blev förbjuden, fick sönernas dispositioner till primära vuxen-barn-relationer varken näring eller bekräftelse. Det maskulina barnomsarvet blev hårdare förträngt. Därmed blir den manliga personligheten mera bestämd i termer av förnekade relationer och sammanhang, medan den kvinnliga personligheten får sin bestämning via relationer till andra.

Det differentierade föräldraskapet lägger grunden för könsroller, vilka får kvinnor och män att ingå asymmetriska kärleksrelationer. Männen fruktar för och dominerar över kvinnor. De riktar sina verksamheter utanför familjen och avstår från primärt föräldraskap. De orienterar sig till ting, produkter och resultat i vilka de "objektivt" kan avläsa vad de själva duger till, vad de förmår att uträtta.

Kvinnorna i sin tur återskapar och för vidare den sexuella och könsmässiga ordning i vilken kvinnor är primära föräldrar. Därmed bidrar de till att låsa sina egna positioner i könens hierarki.

Den primära socialisationen innefattar barnets *sociala födelse*. Den arbetsdelning mellan kvinnor och män som överlämnar den långa barndomen i kvinnohänder medför att de psykiska dispositionerna för denna arbetsdelning blir inbyggda i själva den

De psykiska dispositionerna för arbetsdelningen mellan kvinnor och män blir inbyggda i själva den process som drar gränsen mellan vårdare och barn.

.....

Om män inte delar ansvaret för omsorgen om barn, kommer klyvningen mellan det personliga och privata å ena sidan, och det historieskapande och offentliga å den andra, att fortleva.

.....

process som drar gränsen mellan vårdare och barn. Det klara avskiljandet resp. fusionen mellan barn och vårdare äger rum i en ålder då barnet ännu är helt försvarslost.

Tudelningen av flickans och pojkens dispositioner får sin bekräftelse i arbetsdelningen i hemmet och samhället. Barn bevittnar vad kvinnor och män gör. Barn lär sig de grundkategorier i vilka relationerna i omvärlden synes vara organiserade.

Skuggan som faller över oss¹

Vilka är konsekvenserna av att barn av två kön blir vårdade och fostrade av bara ett kön? Ojämligheten mellan könen blir återskapad om det ena könet svarar för det ursprungliga, utomrationella behov och det andra för samhälleliga och rationella. Om män inte delar ansvaret för omsorgen om barn, kommer klyvningen mellan det personliga och privata å ena sidan, och det historieskapande och offentliga å den andra, att fortleva. Denna arbetsdelning gör kvinnorna ensamma till syndabockar för den ursprungliga ambivalensen mellan barn och vuxna. Männen, dvs. de frånvarande fäderna, förblir okomprometerade. Denna asymmetri sätter sina spår i kvinnors och mäns sexualitet.

Vardera könet kan återuppleva och bearbeta känslor som ursprungligen hör hemma i den tidiga relationen mellan kvinna och barn. Barnet inom oss längtar efter en gränslös och oavbruten lust. Både kvinnor och män tycker illa om den andras okontrollerade erotiska rytm. Denna motvilja dämpas för kvinnans del av hennes större benägenhet till ställföreträdande vållust. Men å andra sidan skärps hennes problem av att hon är mer beroende av hans erektion än vad han är beroende av hennes mottaglighet. Detta har alstrat mäns mardrömmar om den

ständigt otillfredsställda kvinnan och det förstärker fruktan för att kvinnans egna erotiska impulser skall hota den bräckliga heterosexuella freden. Kvinnans lössläppta sexualitet återkallar minnet av det skräckinjagande i vad som skulle hända om småbarnsmammor följde sina egna behovs vägar. Det hela skulle återuppliva otryggheten för mannen och terrorn i att vara en avskild varelse, beroende av en annan persons okontrollerbara ynnest och existens.

När män hävdar en ensidig besittningsrätt över sin kvinna, så handlar det inte bara om ett eko av barnets önskan att äga modern, utan en likvärdig känsla rotad i pojkåren; bindningen till en kvinna är känslomässigt uthärdlig och förenlig med solidariteten mellan män endast om hon – eller hans känslor för henne – är under säker kontroll. Kan han inte kontrollera henne, så kan han rikta kontrollen på att undertrycka och förneka sina egna känslor för henne.

Enligt Dinnerstein är de erotiska känslorna djupare förankrade i barndomen hos män än hos kvinnor, eftersom allas vår första kärlek var en kvinna. Dessa djupa rötter gör honom mera sårbar än henne. Ty hon kan lätt återkalla hans känsla av gränslös och hjälplös passion om han släpper henne för nära. Hon kan hota hans vuxna känsla av makt och kontroll, locka fram det vilda men värlösa barnet.

Män har i alla tider skyddat sig mot kvinnor genom åtskilda institutioner, hemliga sällskap, jaktlag, ordensbrödraskap m.m. Den största säkerheten är att helt utesluta kärlekens heterosexuella möjlighet. Ett sätt att göra det är att hålla sitt "kärleksliv" ytligt i både känslomässig och sexuell mening. Ett annat är att hålla isär de fysiska begären från känslorna (prostitutionen).

Männens relation till kvinnan omfattar både dyrkan och degradering, tacksamhet och begär, samma

.....

Män har alla tider skyddat sig mot kvinnor genom åtskilda institutioner, hemliga sällskap, jaktlag, ordensbrödraskap m.m. Den största säkerheten är att helt utesluta kärlekens heterosexuella möjlighet.

.....

¹ Avsnittet är en fri sammanställning efter Dinnerstein.

varma och fientliga känslor som ursprungligen riktades till modern.

Stympningen av män ter sig i vissa avseenden grymmare än stympningen av kvinnor. På det hela taget är egna och andras känslörfarenheter mer hotande för män. Deras förmåga till intimitet är undertryckt och hämmad av massiva försök att förtränga emotionella realiteter. Deras fysiska lust blir ofta torftig genom att den avskärmats från personligheten i övrigt.

I psykologisk mening handlar dubbelmoral om mäns försök att gardera sig. Mannens önskan att äga hustrun/kvinnan för sig själv bottnar i hans behov av att kontrollera källan för sin egen tillfredsställelse. Hos kvinnor skadar dubbelmoralen den kroppsliga sinnligheten. Hon nekas rätten till lust och känslor. Tanken på att fysiska drifter är ovärdiga, förmätna, övermodiga eller något orätt undergräver den äldsta grunden för känslan av egenvärde. Kvinnans glädje över kroppen undermineras också av att hon för männen företräder köttet: vätskor, dunstningar och kön. Frukten för köttet är frukten för döden. Kvinnan bär på allas vår dödlighet. – Hon bör då i anständighetens namn åtminstone vara ung för att locka.

Degraderingen av motsatt kön kan ta sig många uttryck. Män har en benägenhet att uppfatta kvinnor som *naturliga resurser*, vilka de förfogar över och en motvilja att tillerkänna kvinnor auktoritet och ledarskap. Kvinnor får ofta utveckla sina talanger utan att det arbete de utför uppfattas av männen som viktigt och intressant. Det är vanligt att män ifrågasätter kvinnors autonomi. Kvinnors känsloliv har för de flesta män kvar en skuggigande närvaro av något som allas våra behov ursprungligen varit riktade till. Kvinnors känslor bär med sig en fläkt av något hejdlöst, gränslöst och ovetbart. Något som måste tåmas och underkastas männen för att de skall kunna känna sig säkra. Den låga status känslor har i vår kultur är värd att reflektera över. Är det inte fråga om ett sätt att förneka och underställa?

Mycket av det vi kallar för kvinnors hjälplöshet har att göra med en osäker vuxen auktoritet och avsaknad av rätt att hävda sig själv. Kvinnor känner sig på en gång som ett slags övernaturliga varelser

.....
Kvinnor känner sig på en gång som ett slags övernaturliga varelser som männen bevekar, blidkar, stoltserar för och samtidigt kastar sten på.
.....

som männen bevekar, blidkar, stoltserar för och samtidigt kastar sten på.

Nuvarande förhållanden mellan kvinnor och män förutsätter att kvinnan på en gång förkroppsligar den ursprungliga föräldern – och att hon misslyckas med det. I sin sexualitet skall hon därför vara både mer vårdande och stödjande (vuxen) och mer beroende och undergiven (barn) mot mannen.

Som sin mors dotter är kvinnan mer benägen att känna att hon bär inom sig själv källan till den tidiga föräldraomsorgens magi. Just i detta avseende är hon mera självförsörjande än mannens gosse. Flickan lånar drag av och smälter mera in i den person som födde henne. Barndomen gav inte henne samma läxa som pojken fick lära sig: att hålla sina egna gränser och samtidigt känna strömdragens tryck utifrån. Därför har kvinnan i sin kärlek en känsla av att hon bär på en mäktig mor inom sig. Hon kan mer än mannen återuppleva barnets roll på ett ställföreträdande plan. Hon är mindre hotad, mindre rädd för att bli kastad tillbaka till barndomens känslor av total hjälplöshet. Och därmed också att ge uttryck för sin svaghet. Det är lättare för henne att förena fysisk och känslomässig intimitet. Däremot har hon svårare för att hålla dem isär, även när detta vore befogat.

Hennes attraktion till fadern är av nödvändighet mindre ursprunglig och inte lika djupt förankrad. Den är ju formad av de möjligheter som språket ger. Fadern skall givetvis ersätta den ursprungliga kärleken till den första vårdaren.

Flickan är mindre pressad än pojken att snabbt finna ett sätt att försona den första och den andra kärleken. Men det gäller även för henne att banden till det motsatta könet och solidariteten med det egna könet drar åt olika håll. Men trycket på henne ligger enbart i den djupa ambivalensen i den tidiga kvinna-och-barn-relationen.

Den tidiga vreden mot den första föräldern bidrar

till att förstärka pojkens förhållande till hans eget kön genom att han upprättar ett principiellt oberoende och ett mer eller mindre föraktfullt avståndstagande från kvinnor. Däremot går flickor under samma period in för att lösa upp banden till sitt eget kön genom att gå in för en avhängig och tillbedjande stil inför män. Medan pojken lär sig att kontrollera sina känslor för modern, går flickan in för att idealisera fadern. Denna olikhet bidrar till asymmetrin i deras sexualitet. Ty utan starka och klargjorda sätt att balansera känslorna för motsatt kön med en känsla av inbördes solidaritet med eget kön, är kvinnorna mindre fria än männen att diktera sin kärleks villkor. Kvinnor är i allmänhet mindre kapabla att balansera sitt beroende av sitt eget kön med beroendet av det motsatta könet.

Medan den kritiska frågan för pojkarnas del gäller deras könsidentitet, så handlar det för flickorna om psykosexuell utveckling. Eftersom båda könen från början är omhändertagna av en kvinna, så är flickan tvungen att skifta föremål för sin kärlek för att bli heterosexuell. Därvid ådrar hon sig en känsla av att vara illojal, vilket inger henne vag skuld och fruktan. Som vuxen gör hon ibland avbön genom att offra sin sexuella spontanitet. Det försonar hennes skuld.

Genom att gå över till ett ställföreträdande sexualliv, kan hon återknyta kontakten med den kärlek fadern givit henne och på samma gång undertrycka förlusten av den ursprungliga kärleken. Kvinnans behov av att försaka, att offra sig själv, är sammanfattat av det faktum att hennes "otrohet" mot sin mor gick mycket längre än vad övergången till pappan egentligen förutsatte. Försakandet av den egna lusten med mannen har beskrivits som "gåvan till mamma".

För att blidka och försona sin fantasimamma, för att straffa sig själv och för att den vägen finna ett inre sammanhang, håller hon tillbaka sin "självsviska" erotiska lidelse för mannen. Hon håller den tillbaka av kärlek till honom, för att inte väcka hans oro, av glädje över att kunna tillmötesgå honom;

men också av vrede mot honom och sig själv, vrede över att ha svikit sina egna rötter, sitt inre sammanhang, ett svek som hon är ansvarig för, men för vilket han var ett redskap.

Hon dövar sin egen lust, och i sin underkastelse tröstar hon sig själv med att bedra honom genom att återvända till sitt livs allra första kärlek. En klen tröst och en dålig hämnd. Ty vad hon också ger upp är sin rätt att bruka sin kropps sensuella kapacitet lika rakt, konkret och omedelbart som hon gjorde i den ursprungliga omfamningen.

Jag har i huvuddrag återgivit Dinnersteins teser om källan och arten av det psykologiska främlingskapet mellan könen. Moderna familjer avviker säkerligen på många sätt ur denna renodlade familjetyp med medelklassbakgrund – men teserna ger oaktat detta anvisningar om hur spänningsfältet mellan vuxna och barn är minerat under den tidiga överföringen av könsroller. Dinnerstein menar, att könsrollerna möjliggör en outtalad pakt mellan kvinnor och män som går ut på att låta vissa grundläggande ambivalenser förbli olösta. Vardera könet skyddas eller hindras från att komma åt det som är svårt och därmed också från att vidareutvecklas ur sina inre motsättningar. Genom våra inre tvetydigheter understryker vår sexualorganisation människans vitala förmåga att utveckla medvetenhet och att kunna förändra sina villkor. Både män och kvinnor sluter upp i kulturens maskerad, där barnsligt självhävdande män och barnsligt förställda kvinnor generation efter generation återskapar ett vuxenliv sådant det ser ut med barns ögon.

REFERENSER

1. *Freud, Sigmund: On sexuality*, Penguin Books, 1979
2. *Chodorow, Nancy: The Reproduction of Mothering*, Univ. of Calif. Press 1978
3. *Dinnerstein, Dorothy: The Mermaid and the Minotaur*, Harper & Row, Publ. New York, London 1976